

En gjenoppdagelse av det tidligere KZ Sonnenburg som internasjonalt minneste

Det finnes knapt et sted hvor minnene om Hitlers maktovertakelse den 30. januar 1933, og årsak og virkning av det forbryterske regimet er mer synlig enn på området hvor man finner det tidligere tukthuset og den midlertidige konsentrasjonsleiren Sonnenburg i den polske byen Słońsk. Mordet på over 700 av 840 fanger i tukthuset Sonnenburg, som ble utført etter en SS-kommando natt til 31. januar 1945, avslutter på dramatisk vis den tyske fascismens tolv år lange skrekke regime.

Blant de drepte var også norske motstandsmenn. Takket være tiltaket „Hvite Busser“ var en av de mest kjente Sonnenburg-fangene Bjørn Egge ikke blant de drepte. Stedet har altså stor betydning og ikke bare i å minnes die norske offrene siden de opposisjonelle og motstandskjempere fra Tyskland og nesten alle av områdene som var okkupert av Hitler-Tyskland ble samlet nettopp i konsentrasjonsleiren Sonnenburg, som da ble tukthus. Arven etter den 30. januar 1933 og 30. januar 1945 setter spørsmålsteget ved nødvendigheten av samfunnsmessig motstand mot høyreekstremisme i dagens Europa. Påminnelsen om nazi-regimets ofre i tillegg til nynazistiske og rastistiske anslag i vår samtid får en spesiell betydning når det settes opp mot gjenfødselen av høyrepopulistiske, nationalistiske, antisemitistiske og antiziganistiske bevegelser i Europa.

Representanter for „Foreningen for forfulgte av naziregimet – Antifasistisk forbund, avdeling Berlin) (VVN-BdA)¹“ har siden 2009 deltatt på den årlige minnesmarkeringen i anledning drapene den 30. januar 1945. Minnesmarkeringen hos „museet for ofrene av Sonnenburg konsentrasjonsleirs² ved kombatantenes minnesmonument og krigsfangenes fredsplass, ble arrangert med stor deltagelse fra befolkningen. Blant deltakerne som kom finner vi tidligere polske kombatanter, tidligere partisaner, konsentrasjonsleirfanger, lokale og overregionale politikere fra Słońsk og Gorzów, representanter for „Gedenkstätte Seelower Höhen“ så vel som hviterussiske og luxemburgske legasjoner. I tillegg kom også skoleelever, representanter fra den katolske kirken og sivile samfunnsorganisasjoner. Innenfor festlighetens rammer ble det avholdt en vake og dødsappell av en enhet fra de polske styrkene.

Etter gjennomførte taler fra representantene fra VVN-BdA med kombatanter fra ZKRP i BWP fra Gorzów og Sejm-underordnede Bożena Ślawiak (PO) vendte borgermesteren Janusz Krzyśków seg til berlinavdelingen av VVN-BdA for å be om aktiv deltagelse i den nye utstillingen.

Det handler om å gjenoppdage Słońsk/Sonnenburg som et sted, hvor alle Hitler-motstandere fra Tyskland og, etter 1939, motstandere fra nesten alle okkuperte land, ble sperret inne og drept. Det skal ikke bare være kjent i tysk og polsk offentlighet men også overalt hvor det er interesse for dette. Da spesielt i land, hvis landsmenn i Sonnenburg ble tvunget til tvangsarbeid, torturert og drept. Området i umiddelbar nærhet fungerer som inngangsport til nasjonalparken „Warta Munning“. Da skolene i området er interessert i utveksling med utenlandske partnerorganisasjoner er det også mulig å forestille seg oppmuntring til internasjonale ungdomsprosjekter med historisk tilknytning til regionen. Det ville være ønskelig å inkludere tradisjonene fra „Aktive Fredsreiser“ og „Hvite Bussers“ arbeid med denne arven. Et forum bestående av fangers pårørende og deres forbund med representanter fra tyske, norske og polske initiativer, minnesarbeid, historikere, stiftelser så vel som skoler og „det Tysk-Polske Ungdomsforbund“ (DPJW)³ kunne støttet denne prosessen.

Til nå er 324 890 Euro bevilget til rekonstruksjonen av det slitende museet fra Europaregionens program Pro Europa Viadrina. Sammen med borgermesteren har vi blitt enige om å arrangere en konferanse for konsentrasjonsleiren og tukthuset Sonnenburg, for historien og minneskulturen og for å gjennomføringen dens fremtidige organisering. Sannsynligvis vil det bli lagt til 12.-13. september. Vi forventer deltakere fra Polen, Tyskland, Norge, Luxemburg, Belgia og flere andre land.

Fra 3. april 1933 til 23. april 1934 fungerte tukthuset som konsentrasjonsleir. På grunn av katastrofale sanitære forhold var tukthuset allerede blitt lagt ned i 1931. Flertallet av de over 1000 fangene var

¹ „Berliner Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes - Bund der Antifaschistinnen und Antifaschisten“

² „Muzeum Martyrologii ofiar Obozu Sonnenburg“

³ „Deutsch-Polnischen Jugendwerk“

kommunister, men blandt dem finner man også nobelprisvinner Carl von Ossietzky, forfatteren Erich Mühsam, advokaten Hans Litten, og mange andre. Konsentrasjonsleiren Sonnenburg ble med dens uvanlige brutalitet raskt verdenskjent som et „torturhelvete“ etter at vitnemål fra rømte fanger var blitt offentliggjort. På slutten av åttitallet gikk en arbeidskrets fra Vest-Berlins fredsbevegelse med deltagelse fra polske vitenskapsmenn foran og begynte med minnesarbeidet som et felles fredsarbeidsprosjekt. Tre hefter med materiale om konsentrasjonsleiren Sonnenburg ble laget for 25 år siden. Initiativtakeren for prosjektet på 1980-tallet, Peter Gerlinghoff, har heldigvis etterlatt samtlige dokumenter om Sonnenburg til berlinavdelingen av VVN-BdA.

I februar ble det opprettet en arbeidsgruppen hos VVN Berlin som skal jobbe med konsentrasjonsleiren og tukthuset Sonnenburgs historie. De drar allerede nytte av disse materialene. Samtidig opprettes en databank med navnene på over 500 fanger fra konsentrasjonsleiren. En liste på ca. 600 fanger fra tukthuset eller konsentrasjonsleiren med korte biografier er også tilgjengelig. Den ble laget av den polske historikeren Przemysław Mnichowski, som også er leder av den lokale kommisjonen for forskning på de tyske forbrytelsene i Polen. Desverre finnes det ingen fullstendig liste over navn på krigsfangene som var ofre ved tukthuset og begravet ved Friedhof. Søk i arkiv, i hittil ukjente publikasjoner og i historieverksteder fører til flere nye fremgangsmåter.

De som ønsker å delta i arbeidsgruppen så vel som på konferansen 12./13. september eller vil bidra med personlige dokumenter og bilder av fanger, beretninger fra overlevende eller som kan henvise til publikasjoner og arkivdokumenter samt bidra med undersøkelser, kan gjerne henvende seg til „die Berliner VVN-BdA“.

Adresse:

Berliner VVN-BdA

Mehring-Platz 1

D-10243 Berlin

Tlf. 0049 30 29784178

email: berliner-vvn-bda@antifa-net.de

Hans Coppi, Landsmann for foreningen av de forfulgte av naziregimet

Kamil Majchrzak, reaktør for den polske utgaven av Le Monde Diplomatique

Oversettelse fra Tysk av Marie Barstad